

Talensensibili- sering in het basisonderwijs:

Op een positieve manier omgaan
met talen in de klas

Auteur: *Sofie Jonckheere*

Een derde leerjaar in een school in Brussel. Matteo is van Italiaanse afkomst. Hij spreekt Italiaans met zijn mama, Frans met zijn papa en op school spreekt hij Nederlands. Güven is een Turkse jongen. Hij is nog maar net in België en doet zijn best om het Nederlands onder de knie te krijgen. Camila komt uit Colombia. Abana is geboren in Kenia. Er zijn nog klasgenootjes uit andere landen. Er zitten slechts vijf Vlaamse kinderen in de klas. De leerkracht staat voor een grote uitdaging. Hoe kan je op een leuke manier les geven in een klas met een grote diversiteit? Hoe kan je ervoor zorgen dat deze leerlingen op een open, respectvolle manier met elkaar omgaan?

Een tweede kleuterklas in Varsenare. Er zijn twee anderstalige kleuters. Al de andere kindjes zijn Nederlandstalig. Ook hier staat de leerkracht voor een grote uitdaging. Alle kinderen komen later immers terecht in een multiculturele samenleving. Hoe kan de leerkracht hen daar het best op voorbereiden?

Talensensibilisering biedt een positief antwoord op deze vragen.

Wat is talensensibilisering?

Talensensibilisering brengt leerlingen via speelse en motiverende activiteiten in contact met verschillende talen en bevordert zo hun openheid en gevoeligheid voor die talen. Door een groeiend inzicht in taal als fenomeen, hoe taal functioneert en door het opsporen van gelijkenissen en verschillen tussen talen en culturen, ontwikkelen de leerlingen langzamerhand een metalinguïstisch bewustzijn en een referentiekader dat hen zal helpen bij het leren van vreemde talen, het verkennen van andere culturen én bij het verder perfectioneren van de moedertaal. Leerlingen ontwikkelen meer openheid en respect voor andere talen en culturen maar krijgen door de taal- en cultuurverschillen ook een rijker, vollediger zelfbeeld. Anderstalige leerlingen worden bevestigd in hun identiteit en gaan precies daardoor op hun beurt meer open staan voor het Nederlands en onze cultuur.

Talensensibilisering onderscheidt zich duidelijk van taalinitiatie, ook al zijn er in de praktijk heel wat raakpunten bijvoorbeeld op het vlak van methodiek. Taalinitiatie is gebonden aan een welbepaalde taal en is een eerste stap in het leren van die taal. Zo kan je in de kleuterklas bijvoorbeeld werken rond taalinitiatie Frans. De kleuters worden op een speelse manier in contact gebracht met Frans door liedjes te zingen, het onthaal in het Frans te laten verlopen of elkaar een gelukkige verjaardag te wensen in het Frans. Ze worden als het ware ingewijd in het Frans, vandaar de term initiatie. Zo raken ze vertrouwd met Frans en kunnen ze die taal later makkelijker leren. Bij talensensibilisering is het daarentegen niet rechtstreeks de bedoeling om een taal te leren maar om via talen iets te leren óver talen. Het gaat dus per definitie om meerdere talen. De leerlingen ontdekken op speelse maar gestructureerde wijze allerlei aspecten van talen die

hen uiteindelijk zullen helpen bij het taal leren – ook Nederlands – en waardoor zij tegelijk meer open zullen staan voor talen. Het belang daarvan kan nauwelijks overschat worden in de huidige context van multiculturaliteit en globalisering die zijn weerspiegeling vindt in een grote diversiteit binnen de schoolmuren. Maar ook voor homogeen Nederlandstalige groepen is het belangrijk goed voorbereid te worden op die realiteit.

Doelen

Het doel van talensensibilisering situeert zich op drie vlakken. Het belangrijkste is het werken aan *attitudes*, namelijk het creëren van openheid en interesse voor talen en zo ook voor culturen. Het op een speelse manier met talen in contact komen, kan leerlingen motiveren om die talen te leren en hun nieuwsgierigheid en interesse in andere culturen wekken. Ze krijgen plezier in talen en vinden andere culturen steeds minder vreemd. Taal is hét communicatiemiddel en de toegangspoort bij uitstek tot een cultuur. Talensensibilisering is dus zowel voor taalhomogene als voor taalheterogene groepen verrijkend. In multiculturele klassen kan aandacht voor elkaars taal bovendien een sterk bindmiddel zijn. Voor anderstalige leerlingen is het een bevestiging van een belangrijk element van hun identiteit (hun moedertaal), waardoor hun zelfwaardering en leermotivatie – niet in het minst voor het Nederlands – sterk toeneemt.

Een tweede doel is *kennis* verwerven. Leerlingen krijgen meer inzicht in andere talen en culturen. Ze leren bijvoorbeeld dat je niet in elke taal van links naar rechts schrijft, dat niet alle talen dezelfde lettertekens gebruiken, dat er heel veel verschillende feesten zijn maar dat die vaak heel wat gemeen hebben, dat veel talen woorden uit het Nederlands gebruiken,...

De confrontatie met andere talen doet leerlingen nadenken over hun eigen taal. De kennis van de eigen taal wordt daardoor versterkt. Voor cultuur geldt net hetzelfde. Het is pas in het contact met andere culturen dat je ten volle ontdekt hoe je eigen cultuur in elkaar zit. Talensensibilisering laat je dus niet alleen andere talen en culturen ontdekken maar leert je ook meer over je eigen taal en cultuur.

Ten slotte wordt gewerkt aan *taalvaardigheden*. Enerzijds gaat het dan over metavaardigheden die het leren van talen en het communiceren bevorderen. Als je omgaat met verschillende talen, wordt het makkelijker om te communiceren met mensen die die talen spreken. Als je in de klas bijvoorbeeld over talenfamilies geleerd hebt en al een aantal keer Frans en Spaans gehoord hebt, wordt het allicht iets makkelijker om ook een woordje te begrijpen als je iemand Italiaans hoort spreken. Daarnaast wordt ook de moedertaal versterkt door talensensibilisering. Door bijvoorbeeld de meervoudsvormen te onderzoeken in verschillende talen, ontdekken leerlingen de verscheidenheid aan regels en de taalgelatenheid van die regels, waardoor ze de regels voor het Nederlands herontdekken, beter begrijpen en bewuster onthouden.

Doelen geconcretiseerd

In de lesfiche *Oost west thuis best* uit *Talen op een kier* leren leerlingen over spreekwoorden in verschillende talen. Ze spelen een kwartetspel met 14 spreekwoorden in 8 talen. Elk kwartet bestaat uit 4 kaarten: (1) het spreekwoord in de oorspronkelijke taal, (2) het spreekwoord in de oorspronkelijke taal + de letterlijke vertaling in het Nederlands, (3), het equivalent van dit spreekwoord in het Nederlands en (4) een tekening die verwijst naar de letterlijke vertaling in het Nederlands.

Deens (1)	Deens (2)	Deens (3)	Deens (4)
Når man taler om solen så skinner den	Når man taler om solen så skinner den Wanneer men van de zon spreekt, begint ze te schijnen	Wanneer men van de zon spreekt, begint ze te schijnen	

De leerlingen worden geconfronteerd met taaldiversiteit. Spelenderwijs ontdekken ze andere talen en culturen waar ze voorheen misschien nooit van gehoord hadden. Door hiermee op een leuke manier in contact te komen, ontwikkelen ze onbewust positieve *attitudes* ten opzichte van andere talen. Misschien zit er wel een taal tussen die hen aanspreekt en wordt zo de motivatie gestimuleerd om die later zelf te leren. De leerlingen doen *kennis* op over (aspecten van) talen. Ze worden geconfronteerd met verschillende lettertekens. Kinderen vinden het heel leuk om met andere talen te werken: “Hé, een a met een bolletje op. Grappig! Die letter hebben wij niet.” “Oh, cool, Russisch!”,... Ze leren dat sommige talen erg op elkaar lijken: “Da’s raar, in het Duits is dat net hetzelfde als bij ons.” De leerlingen ontwikkelen *vaardigheden* die hen makkelijker laten communiceren en die ook de eigen taal bevorderen. De kennis die ze opdoen, kan zich omzetten in vaardigheden. In het kwartetspel leren de leerlingen dat sommige talen op elkaar lijken. Hierdoor kan het makkelijker worden sommige talen te begrijpen. Het versterkt ook spontaan de vaardigheden in de eigen moedertaal. Als ze geconfronteerd worden met andere talen, staan ze immers meer stil bij hun eigen taal. In het kwartetspel komt bijvoorbeeld het Duitse *Wer Schweigt, stimmt zu* voor (Wie zwijgt stemt toe). Een van de leerlingen merkte op: “In het Duits is zwijgen met een korte

ij, bij ons is dat wel met een lange ij.” De kennis van de eigen taal raakt op die manier meer verankerd.

Talensensibilisering in Europa

Talensensibilisering als concept bestaat al tientallen jaren, zij het in diverse benamingen en landen. Als voorloper geldt de beweging *language awareness* in Engeland in de jaren zeventig, met als bekendste vertegenwoordiger Eric W. Hawkins. Veel Britse leerlingen bleken taalachterstand te hebben in de moedertaal, toonden weinig interesse voor andere talen en hadden veel vooroordelen naar migranten toe. Daarom wilde deze beweging dat het Britse onderwijs op systematische en vakoverstijgende wijze aandacht zou besteden aan het fenomeen taal, en dus zou werken aan een overkoepelend taalbewustzijn. Het leidde tot interessante projecten in de jaren tachtig, maar zwakte weer af toen de noodzakelijk geachte curriculumwijzigingen uitbleven.

In de jaren negentig echter kregen de ideeën van Hawkins en anderen elders in Europa een nieuw elan. In Neuchâtel in Zwitserland werd in 1993 op kleine schaal geëxperimenteerd rond de integratie van moedertaal- en vreemdetaalonderwijs. Onder de naam EOLE (*éducation et ouverture aux langues à l'école*) groeide het in een

vijftal jaren echter uit tot een programma dat officieel goedgekeurd werd voor het basisonderwijs in heel Romaans Zwitserland. Frankrijk, Duitsland, Spanje en Oostenrijk volgden en al snel werd talensensibilisering verspreid over heel Europa.

Vanuit Europa wordt meertaligheid bijzonder gestimuleerd. De Europese richtlijn bepaalt dat elke Europese burger minstens twee andere Europese talen spreekt, naast de eigen moedertaal. In verschillende documenten van de Raad van Europa wordt gepleit voor vroeg talenonderwijs en voor een positieve attitude ten aanzien van andere talen en culturen. De Raad van Europa gaf in 1994 uiting aan deze visie met de oprichting van het *European Centre for Modern Languages* (ECML, zie www.ecml.at) in Graz in Oostenrijk. Het hoofddoel van dit centrum is taalonderwijs promoten in Europa. Ze focust op de praktijk van talen leren en onderwijzen, het promoten van onderlinge dialoog, het trainen van leerkrachten en het ontwikkelen van lesmaterialen die meertaligheid bevorderen.

Het ECML heeft een jarenlange ervaring met het ontwikkelen van projecten rond talensensibilisering. Kort na het ontstaan van het Centrum, wilde men de effecten meten van talensensibilisering op de attitude, de kennis en de vaardigheden van leerlingen. Men wilde met andere woorden nagaan of talensensibilisering de doelen die het beoogt en die we hierboven hebben beschreven, ook werkelijk bereikt. Daartoe ondersteunde de Europese Commissie het wetenschappelijk project *Evlang* (1997-2001), een ruim opgezet onderzoek waaraan dertig onderzoekers uit vijf landen meewerkten. Het bestond uit drie luiken: leermiddelen talensensibilisering ontwikkelen, leerkrachten vormen in het werken met deze leermiddelen en een kwantitatieve en kwalitatieve evaluatie uitvoeren. Tweeduizend leerlingen

werden bevraagd voor en na deelname aan het project, er werden interviews afgenomen, lessen geobserveerd en gefilmd en vragenlijsten voorgelegd aan ouders en leerkrachten. De resultaten waren onmiskenbaar positief. Uit het onderzoek blijkt vooral dat leerlingen effectief een sterke interesse ontwikkelen voor taaldiversiteit en culturele diversiteit. De leerlingen ontwikkelen een meer open houding ten aanzien van onbekende talen en culturen en de motivatie om talen te leren neemt significant toe. Wat de metalinguïstische vaardigheden betreft, blijkt uit het onderzoek dat talensensibilisering vooral de auditieve discriminatie sterk stimuleert. De leerlingen deden ook heel wat kennis op over de talen waarmee ze geconfronteerd werden.

Nadat de mogelijkheden, de waarde en het effect van talensensibilisering duidelijk aangetoond waren in *Evlang*, wilde men de aanpak verder verspreiden. Daarom werd aan het ECML *Janua Linguarum* (2000-2003, zie: <http://jaling.ecml.at>) opgestart. Het doel was om informatie over talensensibilisering te verspreiden, materialen te ontwikkelen, leerkrachten te vormen en evaluatie-instrumenten te produceren. Daarnaast wilde men nagaan wat de voorwaarden zijn om talensensibilisering in te voeren in de verschillende nationale curricula. Uit dit onderzoek blijkt dat er geen enkele contra-indicatie is voor talensensibilisering en dat het effect van deze benadering over het algemeen heel positief is.

Intussen werd in Franstalig België *éveil aux langues* opgestart als pilotproject, op initiatief van Minister voor Jeugdzaken Jean-Marc Nollet. In het schooljaar 2003-2004 nam een zestal Franstalige scholen deel. Materialen en vormingssessies uit *Evlang* en *Janua Linguarum* werden aangepast aan de regionale context. Het project werd gecoördineerd vanuit de Université de Liège.

“De Europese richtlijn bepaalt dat elke Europese burger minstens twee andere Europese talen spreekt, naast de eigen moedertaal.”

Van 2004 tot 2007 nam Sofie Jonckheere, medewerker van de Cel Onderwijs en Meertaligheid van het Regionaal Integratiecentrum Foyer in Brussel, aan het ECML deel aan het *LEA*-project rond talensensibilisering (zie: www.foyer.be). *LEA*¹ staat voor Language Educator Awareness. Binnen dit project werden didactische materialen ontwikkeld voor leerkrachten in opleiding of nascholing met als hoofddoel hen bewust te maken van andere talen en culturen en hoe ermee omgegaan kan worden in de eigen lespraktijk. Er wordt gewerkt binnen vier thema's: de eigen identiteit verkennen, leren over andere talen en culturen, omgaan met interculturele en meertalige communicatie en de eigen attitude ten aanzien van andere talen en culturen verkennen.

Bij de aanvang van dit project richtte de Cel Onderwijs & Meertaligheid een *LEA*-werkgroep op in België. Talensensibilisering was tot dan toe onbekend in Vlaanderen. De Cel Onderwijs & Meertaligheid vertaalde *language awareness* als *talensensibilisering*.

Die term werd nadien zo overgenomen in beleidsteksten. Soms wordt ook de term taalsensibilisering gehanteerd, maar naar ons gevoel dekt die minder goed de lading gezien het om meerdere talen gaat en niet om één specifieke taal. De *LEA*-werkgroep bestaat uit docenten van lerarenopleidingen en nascholingscentra uit Vlaanderen en Brussel. Zij proberen de materialen uit met hun eigen studenten, geven feedback en denken mee over het verloop van het project. De studenten worden ook gesti-

muleerd om de materialen te gebruiken op stages. Via de werkgroep worden *LEA* en de andere talensensibiliserende materialen die door de Cel Onderwijs & Meertaligheid ontwikkeld zijn, verspreid.

Pas in 2007 dook de term talensensibilisering voor het eerst op in een beleidstekst, namelijk in de talenbeleidsnota *De lat hoog voor talen in iedere school. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken* van toenmalig Vlaams minister van onderwijs Frank Vandenbroucke. In die nota wordt “de diversiteit aan talen in de klas op een pedagogisch-didactische manier aanwenden” sterk aangemoedigd in het kader van vroege vreemdetaalverwerving en interculturele competentie.

¹ Zie http://archive.ecml.at/mtp2/lea/html/LEA_E_pdesc.htm

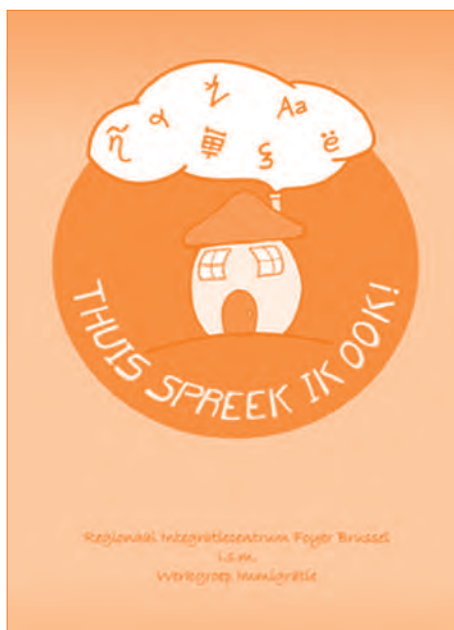
Momenteel is Sofie Jonckheere mede-coördinator van een Europees project talensensibilisering in het ECML dat loopt van 2008 tot 2011. Dit project kreeg de naam ConBaT+² mee. Dat is een acroniem voor *adding plurilingual and pluricultural dimensions to Content Based Teaching*. Het is een CLIL-project met aandacht voor minderheidstalen, meertaligheid en multiculturaliteit. CLIL staat voor *Content and Language Integrated Learning*. Daarbij is het de bedoeling een vak in een andere taal te geven dan de schooltaal zodat leerlingen de onmiddellijke toepassing van die taal zien. Het eindproduct van ConBaT+ wordt een materialenbundel in het Frans, Engels en Spaans voor het lager en het secundair onderwijs. Ook in dit project zijn de doelstellingen: meertalig en multicultureel bewustzijn ontwikkelen, een positieve houding naar andere talen en culturen creëren, vaardigheden versterken en gebruik maken van andere talen en culturen in de klas.

Talensensibilisering in de praktijk

In België is de Cel Onderwijs & Meertaligheid van het Regionaal Integratiecentrum Foyer in Brussel pionier op het vlak van talensensibilisering. Foyer werd in 1969 opgericht en is momenteel gevestigd in Molenbeek. Foyer werkt aan een samenleving die positief omgaat met diversiteit en waarin etnisch-culturele minderheden volwaardig deelnemen aan het maatschappelijk leven. Foyer bestaat uit verschillende diensten. Je vindt er een juridische dienst, een sociale dienst, een medisch consultatiebureau, een jeugdcentrum, een atletiekclub... Ook de Cel Onderwijs & Meertaligheid maakt sinds 1981 deel uit van Foyer. Na de deelname aan het Europees project LEA aan het ECML in Graz, introduceerde de Cel het concept in België. Nadien ontwikkelde ze heel wat materialen die leerkrachten

concreet kunnen helpen bij het integreren van talensensibilisering in de klaspraktijk. Hieronder bespreken we kort de materialen die door de Cel ontwikkeld werden.

Thuis spreek ik ook! (Foyer, 2006)

Thuis spreek ik ook! is een materialenbundel voor kinderen van 6 tot 12 jaar. De focus ligt op het didactisch aanwenden van thuishalen. Dit lessenpakket werd ontwikkeld naar aanleiding van de Internationale Dag van de Thuishalen op 21 februari.

Thuis spreek ik ook! wil in uiteenlopende werkvormen positieve aandacht vestigen op taaldiversiteit en meertaligheid van de kinderen in de klas. Taal en identiteit zijn nauw met elkaar verbonden. Aandacht voor thuishalen geeft leerkrachten de kans om leerlingen op een andere manier te leren kennen. Ook voor de leerlingen biedt het heel wat voordelen. Het kan het respect voor elkaars taal en leefwereld vergroten. Voor het welbevinden van het kind en de persoonlijkheidsontwikkeling is het belangrijk dat de thuishalen een plaats krijgen op school.

De bundel bestaat uit twintig uitgewerkte activiteiten voor het speels en leerzaam omgaan met verschillende (thuis)talen. De bundel kan gebruikt worden in elk groepsverband, dus zowel in lessen op school als in georganiseerde vrijetijdsmomenten.

Talen op een kier (Plantyn, 2009)

Deze publicatie omvat veertig lesfiches talensensibilisering, opgedeeld in tien thema's, om mee aan de slag te gaan in het basisonderwijs met kleuters en leerlingen van 5 tot 12 jaar. Ze creëren openheid en interesse voor talen. De kleuters en leerlingen leren die talen beter kennen en versterken hun communicatieve vaardigheden. Alle leergebieden komen aan bod en er wordt gewerkt met verschillende werkvormen.

De lesfiches zijn telkens gekoppeld aan eindtermen en ontwikkelingsdoelen³ zodat leerkrachten precies weten waarbinnen ze de activiteit kunnen plaatsen. Bovendien wordt bij elke lesfiche een alternatieve werkvorm vermeld voor taalomogene klassen waar er dus minder anderstalige input kan komen van de leerlingen. Bij de publicatie is een audio-CD voorzien waarin

² Zie <http://conbat.ecml.at>.

³ Ontwikkelingsdoelen en eindtermen zijn minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de onderwijsoverheid wenselijk acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Ontwikkelingsdoelen gelden voor het einde van het kleuteronderwijs. Eindtermen gelden voor het einde van de basisschool.

moedertaalsprekers een aantal geluidsfragmenten hebben ingesproken die gebruikt kunnen worden bij een aantal lesfiches.

Lego Lingua (Foyer, 2009)

Lego Lingua is ontwikkeld voor leerlingen van het lager onderwijs van 8 tot 12 jaar.

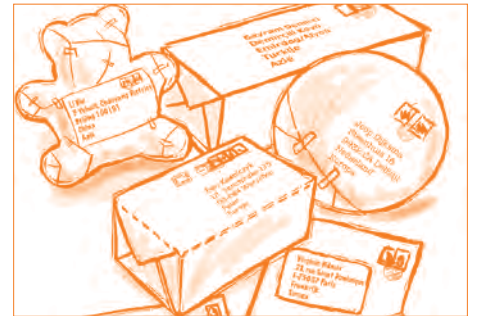
Het is een meertalige spellenbox waarmee kinderen speels kunnen omgaan met hun thuistaal, de schooltaal Nederlands en vele andere talen. Via zes spellen leren ze heel wat van en over elkaars talen. Zo is er de meertalige Bingo waarbij de leerlingen geluidsfragmenten beluisteren van moedertaalsprekers. Ze hebben elk een speelkaart met verschillende tekeningen met het woord erbij in de oorspronkelijke taal. Telkens wanneer ze een woord horen dat op hun kaart staat, kruisen ze het aan. Ze komen heel wat grappige woorden tegen. Zo blijkt een kameleon in het Afrikaans een *verkleurmannetje* te zijn en een vogel in het Creools *zwazo*. Een ander voorbeeld is het kwartetspel waarbij de leerlingen vier kaarten met een ingrediënt erop moeten verzamelen. Samen vormen ze een recept. Zo kan je met *igitunguru gitukura*, *urunyanya*, *urusenda* en *agahaza* een heerlijke *kachumbali* maken. Dat is een pikant slaatje in Rwanda en daar spreken ze Kinyarwanda.

Buitengewoon Talig (Foyer, 2010)

In september 2010 startte de Cel Onderwijs & Meertaligheid met een project talensensibilisering voor het buitengewoon secundair onderwijs, type 1. Het gaat om leerlingen vanaf 12 jaar met een lichte mentale handicap. Ze volgen beroepsonderwijs. Deze opleidingsvorm biedt een sociale vorming met het oog op integratie in een gewoon leef- en werkmilieu. Een werkgroep van zeven leerkrachten uit verschillende scholen, werkt lesfiches talensensibilisering uit. De methodiek en de principes zijn hetzelfde als in het reguliere onderwijs maar inhoudelijk zijn de lessen op maat van het buitengewoon onderwijs. Ze worden ontwikkeld voor verschillende opleidingen: kappersmedewerker, logistiek assistent, hoeklasser, interieurbouw, winkelhulp, keukenmedewerker in een restaurant,...

Zelf aan de slag

Leerkrachten die zelf talensensibiliserende activiteiten willen ontwikkelen, kunnen rekening houden met de volgende principes. Talensensibilisering is steeds *inductief*. Er wordt vertrokken vanuit de leefwereld van de kleuters en de leerlingen. Elke activiteit begint met een waarneming waaruit de leerlingen zelf de conclusies trekken. In de lesfiche *You've got mail* uit *Talen op een kier* bijvoorbeeld, maken de leerlingen spelenderwijs kennis met hoe adressen genoteerd worden in verschillende landen.

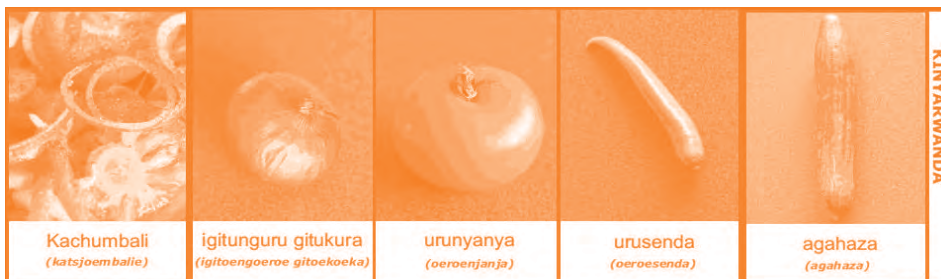

De leerkracht behandelt dit niet zelf. De leerlingen *ontdekken* het spelenderwijs.

In de les *Sinterklank* uit *Talen op een kier* maken de kleuters een brief voor Sinterklaas. Ze mogen de brief inspreken in hun eigen taal en de andere kleuters raden daarna wie er aan het woord is en wat ze graag willen krijgen van de Sint. In taalhomogene klassen krijgen ze verschillende brieven te zien en te horen op de audio-CD. De opdracht is dezelfde. Deze activiteit vertrekt duidelijk vanuit de leefwereld van de kinderen.

Binnen talensensibilisering wordt vaak *in groepen* gewerkt. Kleuters en leerlingen leren veel van elkaar, zeker als ze een andere taal en cultuur hebben, maar ook door verschillen in karakter, manier van denken, ... Op die manier leren ze samenwerken en krijgen ze ook meer respect voor elkaar.

German	ozean
French	océan
Italian	oceano
Russian	океан
Danish	ocean
Dutch	oceaan
Spanish	océano
Portuguese	oceano
Swedish	ocean

Een grote misvatting rond talensensibilisering is dat het enkel aan bod zou kunnen komen in de lessen taal. Niets is minder waar. Het is per definitie *vakoverschrijdend*. In de lessen wiskunde, lichamelijke opvoeding, wereldoriëntatie, muzische vorming, ... kan je net zo goed talensensibiliserend werken. Zo is de les *Motion in the ocean*⁴ uit *ConBaT+* een les aardrijkskunde op een talensensibiliserende manier. De leerlingen leren over de vijf oceanen, hun ligging, de continenten, maar ook over talenfamilies. Ze krijgen het woord oceaan aangeboden in verschillende talen. Ze gaan na welke talen op elkaar lijken en waarom dat zo is. Ze vullen de lijst aan met andere talen die ze kennen. Verder in de les komen de verschillende soorten winden en stormen aan bod. De leerlingen proberen het Engelse woord te linken aan het oorspronkelijke woord. *Cyclone* komt van het Grieks *κυκλώνα*. Dat is afgeleid van *κύκλος* dat cirkel betekent. *Hurricane* komt van het Spaanse *huracán*. Spaanse ontdekkingsreizigers namen het woord letterlijk over van de Taíno, een indianenvolk dat rond de Caribische Zee woonde. In het Taíno betekent *huracán* storm. *Typhoon* komt van het Chinese 台风 (*tái-fēng*) dat grote wind betekent. *Tsunami* komt van het Japanse 津波 (*tsu-nami*) dat *haven -golf* betekent.

English word	original word
Hurricane	κυκλώνα
Typhoon	津波
Tsunami	Huracán
Cyclone	台风

De activiteiten worden gekoppeld aan de ontwikkelingsdoelen en de eindtermen zodat ze perfect binnen het *curriculum* passen. In de eindtermen voor muzische vorming staat bijvoorbeeld dat leerlingen moeten openstaan voor hedendaagse muziek, muziek uit andere tijden, andere landen en culturen, en dat ze moeten genieten van zingen en musiceren en dit gebruiken als impuls voor nieuwe muzikale spelideeën of andere aanverwante expressiewijzen. In de lesfiche *Ritme, rijm en rap* uit *Talen op een kier* beluisteren de leerlingen aftelrijmpjes in verschillende talen. Ze kiezen er twee om samen te zingen. De kenmerken worden besproken en uiteindelijk mogen ze zelf een rapnummer schrijven.

In de les *Lettermonster* uit *Talen op een kier* streven we naast het Nederlands ook heel wat ontwikkelingsdoelen lichamelijke opvoeding na. De les gaat over een lettermonster dat ver weg leeft in een grot en alle letters opeet die hij tegenkomt. Op een avond vliegt hij terug naar zijn grot, zo zwaar van al die letters in zijn buik, dat hij nauwelijks nog kan vliegen. Hij kruipt doodziek in bed en spuwt alle letters uit. De klas wordt omgetoverd in de grot van het lettermonster. De kleuters gaan op zoek naar de letters. Er zijn er zes verschillende uit verschillende alfabetten en er zijn zes zakken waarop een

van de letters staat. Ze mogen enkel de letter van hun groepje zoeken en ze in de overeenkomstige zak stoppen. Er wordt dus gewerkt aan visuele discriminatie en er is behoorlijk wat bewegingsactiviteit waarbij de kleuters hun grove motoriek kunnen oefenen. Ook de fijne motoriek wordt gestimuleerd want voor elke zak tekenen ze nog een aantal letters bij. De kleuters knippen de kaartjes uit en steken ze opnieuw in de juiste zak.

De activiteiten worden meestal op maat van de klas gemaakt. Als je echter materiaal ontwikkelt dat ook door anderen gebruikt wordt, zorg je ervoor dat het zowel voor *taalhomogene* als *taalheterogene* groepen geschikt is. De les *Elke dag feest!* uit *Talen op een kier* is geschikt voor alle kleuters en leerlingen. Er wordt in een kringgesprek of een klasgesprek gesproken over verschillende feesten in verschillende landen. De kleuters, leerlingen en de leerkracht brengen objecten mee naar de klas die typisch zijn voor die feesten. Daarna volgt een muzikaal pak. De leerkracht zet muziek op en de kleuters/leerlingen geven het pak door op maat van de muziek. Als de muziek stopt, moet diegene bij wie het pak beland is, één laag geschenkpapier van het pak scheuren. Er komt telkens een opdracht te voorschijn. Er zijn opdrachten voorzien voor kleuters en voor leerlingen. Voor de kleuters vind je bijvoorbeeld de volgende opdracht:

⁴ Deze les werd ontwikkeld door Kervran, M. De publicatie van *ConBaT+* is voorzien voor 2011.

“Leerkrachten stellen zich vaak de vraag hoe ze het best kunnen omgaan met de taaldiversiteit in hun klas.”

Chinees Nieuwjaar staat altijd in het teken van een dier. Dit jaar is het jaar van de
Voor heterogene groepen: Hoe klinkt ‘_____’ in jouw moedertaal?
Voor homogene groepen: ‘Beeld het dier uit.’

(Informatie voor de leerkracht: op infoblad 3.1.3 vindt de leerkracht welk dier dit jaar centraal staat. De leerkracht vult dit 2x in in de opdracht.)

De leerkracht knipt de opdracht uit en kleeft ze op het muzikaal pak. De opdracht is zowel voor taalhomogene als taalheterogene klassen geschikt.

Talensensibilisering is oorspronkelijk ontwikkeld voor taalhomogene groepen. Ook al zijn er momenteel geen anderstalige klasgenootjes, elk kind komt later in een diverse, multiculturele samenleving terecht. Een positieve attitude ten aanzien van andere talen en culturen is daarin onontbeerlijk. Talensensibilisering streeft net deze open en positieve houding na. In taalheterogene groepen is het makkelijker om talensensibiliserend te werken omdat je daar een rechtstreekse input hebt van de anderstalige kleuters en de leerlingen. In taalhomogene groepen vraagt het iets meer voorbereiding van de leerkracht. In *Talen op een kier* hebben we een audio-CD voorzien, alternatieve opdrachten in de lesfiches en achtergrondinformatie voor de leerkracht zodat het heel wat makkelijker wordt.

Besluit

Leerkrachten stellen zich vaak de vraag hoe ze het best kunnen omgaan met de taaldiversiteit in hun klas en hoe ze hun

leerlingen het best kunnen voorbereiden op een multiculturele samenleving waarin mensen respect opbrengen voor elkaars taal en cultuur. Talensensibilisering biedt hierop een positief antwoord. Leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van talen door te werken met talensensibilisering. Ze doen kennis op over andere talen en werken aan hun communicatieve vaardigheden en taalvaardigheden. Binnen elk vak kan op een talensensibiliserende manier gewerkt worden en dit zowel in taalhomogene als in taalheterogene groepen. Leerkrachten die zelf talensensibiliserend materiaal willen ontwikkelen, doen er goed aan te zorgen dat er inductief gewerkt wordt, dat leerlingen zelf kunnen ontdekken waar de materialen over gaan, dat ze veel in groepen kunnen werken, dat ze vakoverschrijdend werken en dat de activiteiten passen binnen het curriculum. De materialen worden idealiter voorzien voor taalhomogene als taalheterogene klassen zodat iedereen er mee aan de slag kan.

Sofie Jonckheere is medewerker Cel Onderwijs & Meertaligheid van het Regionaal Integratiecentrum Foyer, te Brussel. sofie.jonckheere@foyer.be

Literatuur

Bernaus, M., Andrade A.I., Kervran M, Murkowska A., Trujillo Sáez, F. (Eds.) (2007). *Plurilingual and pluricultural awareness in language teacher education. A training kit*. Strasbourg: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.

Candelier, M. (ed.) (2003). *Evlang – L'éveil aux langues à l'école primaire – Bilan d'une innovation européenne*. Bruxelles: De Boek-Duculot.

Candelier, M. (ed.) (2003). *Janua Linguarum – La porte des langues – L'introduction de l'éveil aux langues dans le curriculum*. Strasbourg: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.

Hawkins, E. (1984). *Awareness of Language. An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jonckheere, S. (2007). *Comparing proverbs in different languages and cultures*. In Bernaus, M., Andrade, A.I., Kervran, M., Murkowska, A., Trujillo Sáez, F. (Eds) *Plurilingual and plurilingual awareness in language teacher education. A training kit*. Strasbourg: European Centre for Modern Languages, Council of Europe Publishing.

Jonckheere, S., Kervran, M., Furlong, A. (2008). *L'intégration de la dimension plurilingue dans la formation des enseignants de langues: Principes et activités du projet Language Educator Awareness/ Langues et Langue et Education Au plurilinguisme (LEA)*. In Candelier, M., Ioannitou, G., Omer, D. et Vasseur, M.-T. (dir.), *Conscience du plurilinguisme. Pratiques, représentations et interventions*. Rennes: Presses Universitaires.

Jonckheere, S., De Doncker, H., De Smedt, H. (2009). *Talen op een Kier: Talensensibilisering voor het basisonderwijs*. Mechelen: Plantyn.

Perregaux, C., De Goumoëns C., Jeannot, D., De Pietro, J-F. (2003). *Education et ouverture aux langues à l'école. Volume I en II, SG/CHIP*. Neuchâtel.